

נספח 10:

היתר הרב שמואל מוהליבר - תמוז תרנ"ה

קיבלתי מכתב מאת אחינו האכרים בארץ אבותינו ושמעתי את קולם הקורא לעזרה לרבנותינו שבגולה בדבר השמיטה הבע"ל בשנת תרנ"ו להתיר להם העבודה בשביעית כי אם לא יתירו להם העבודה יגועו ברעב חלילה, הם נשיהם וטפם, עצי הגפנים ימותו וכל העמל והיגיעה שעמ[ל]ו ויגעו זה רבות בשנים עד עתה יכלה באפס תקוה כאשר בארו בארוכה במכתבם כל האסונות הנוראים הכרוכים בעקב השביתה בשביעית בעת הזאת. והנה בשנת תרמ"ט, שהיתה שנת השמיטה הראשונה להקולנסתים החדשים, התרנו להם לעבד בשביעית בשנה הנ"ל. בראשונה התועדתי בווארשא עם הגאון הגדול הצדיק מו"ה יהושע אב"ד דק"ק קוטנא ז"ל, וצרפנו את הרב הגאון מ' שמואל זאנוול ני"ו להיות ב"ד של שלושה והתרנו העבודה בשנה הנ"ל ע"פ שטר מכירה שיעשה בב"ד של ירושלים.

אח"כ הסכימו אתנו גם הגאון הגדול מקאוונא שליט"א, הגאון הגדול מו[נ]ה חיים אליעזר וואקס ז"ל אב"ד דק"ק קאליש, הגאון הגדול מו"ה מרדכי עלישברג ז"ל מבויסק ועוד גאונים אחדים. אמנם ההיתר היה אז רק על השנה ההיא שנת תרמ"ט ולא היתר עולמי כי חשבנו שהקב"ה יצוה את ברכתו והקולנסתים יוכלו לשמור שמיטה כהלכתה, אבל לא כן חפץ ד' וממכתב האכרים אני רואה כי לא לבד שמצבם לא הוטב אלא אדרבה פרטים אחדים נוספו הדוחקים אותנו עוד יותר לבקש היתרים להציל מאות משפחות מרעב והישוב כלו יהרס חלילה. והנה גם אז התירו גאונים אחדים את כל המלאכות על ידי ישראלים וגם אנכי היתה דעתי אז להתיר כל המלאכות גם אלה שהן אסורות מדאורייתא ע"י ישראלים, כאשר בארתי כ"ז [כל זה] בקונטרסי בארוכה, אך בטלתי אז דעתי מפני דעת הגאון מקוטנא ז"ל שאמר: "דעתי נוטה שיש עכ"פ לעשות זכר לשמיטה שלא יעבד הישראל בעצמו ולכל הפחות במלאכות דאורייתא" אך גם הוא הוסיף על דבריו אלה, במכתבו מן ' סיון תרח"ם וכתב "אמנם אני מבטל דעתי לפני רבני ספרד בארץ ישראל"; ולכן עתה כאשר רבו הפועלים הישראלים בארצנו, אשר כל מחיתם הוא משכר עבודתם בשדות אחיהם וכרמיהם ואם נאסור עליהם העבודה נכרית אוכל מפיהם ויגעו ברעב חלילה. גם ישנן מלאכות כאלה שהערכים אינם יכולים לעשותם לפי חוקי האגרנומיא ובהן קיום הגפנים תלוי, כאשר בארו האכרים בארוכה במכתבם, כמו מלאכת הזמירה, ואם נאסרה ע"י יהודים ימותו העצים ויהרס הישוב ח"ו. גם נודע לנו כעת דברים ברורים אשר אז היינו בהם כמסופקים, היינו שאדמת הקולנסתים היא אדמת המלך הנקרא "מירי" והמה רק כאריסים

1. המכתב נדפס לראשונה, בעיתונות, בשנת תר"ע (החרות, א' בתמוז תר"ע) (8.7.1910), עמ' 3; היהודי, כו (כ"א תמוז תר"ע), עמ' 3-4. צילום של המכתב, מהעתקה בכתב ידו של ברזילי מצוי באת"ח, ארכיון אישי: צאצאי הרב יהודה ליב פראנק, תיק 9, סימול: 5-76-129. המכתב נדפס שוב אצל פרידמן, למשמעותו, עמ' 477-478, מעותק שהיה מצוי בארכיון לתולדות רחובות (את"ר, מיכל 1, מסמך 306. המסמך חסר היום בארכיון).

2. פרידמן העתיק: מן ' ניסן. תיארוך זה שגוי, כפי שעולה משאר ההעתיקות של המכתב, וכפי שעולה מאזכור נוסף של המכתב (ראו המליץ, ב' באב תרמ"ט (30.7.1889), עמ' 3-4. וראו לעיל כרך א, פרק עשירי, הע' 101).

בתוכה, וכי מס הווערקה המה משלמים גם אם לא יזרעו ולפי מכתב האכרים גם "העשור", מעשר מן התבואה, יקח מהם החוכר גם אם יכורו שדותיהם ויגבה חובו אם ממעט הגפנים שיביאו פרי מועט או ממקום אחר - לכן עתה הנני לעמוד על דעתי המבוארת בקונטרסי להתיר כל המלאכות ע"י ישראלים ולעשות זכר לשביעית כאשר הורה הגאון הג' חכם באשי מירושלים שליט"א בספרו "שמחה לאיש". ובכל זאת הנני מתנה, כי לא יעשו כל מלאכה טרם שישאלו את גאוני ירושלים [שיחי]³ אשר לפי דעתי גם הם יסכימו להתיר כאשר ישמעו מפי האכרים כי קיומם וקיום הקולניות תלוי בזה וגם כאשר יתברר להם אשר באמת השדות של מלך הם והאכרים הנם רק כאריסי בתי אבות וצריכים לשלם מס אף בעת שלא יזרעו. אמנם אם לא יאבו גם כעת להתיר אזי יעשו האכרים כהוראת הגאון חכם באשי ובית דינו, אשר כבר הורה להתיר בספרו הנ"ל. ובל"ס [ובלי ספק] יתירו גם עתה. ונוכל לצרף גם דעתי גם דעת הגאוני הגדולים נוחי נפש ז"ל הנ"ל לדעת הגאון חכם באשי שליט"א [א] וככל אשר יורה הוא לאכרים יעשו ולא יטו ימין ושמאל מדבריו וכלי שאלת ב"ד הספרדים לא יעשו כל דבר וכהוראתם יעשו אם להקל אם להחמיר. גם זה ראיתי להודיע כי אותם הקולנסתים העשירים היכולים לשכור פועלים דעתי נוטה לאסור עליהם העבודה וישכרו פועלים ישראלים את אחיהם העניים (עין באו"ח ס' [תקמ"ב סעיף ב']). וד' יצוה את ברכתו באסמיהם ולא יצטרכו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם ויוכלו לשמור את השמיטות הבע"ל כמשפטן וכהלכתן. לאות ולראיה על כל דברי אמת הנ"ל באעה"ח [באתי על החתום] יום ד' ח"ו⁴ תמוז התרנ"ה פה ביאלסטאק.

שמואל בהרב מוהר"ל מאהליווער החופ"ק הנ"ל.

העתקה הזאת היא אות באות מגוף הכתב שהי' [ה] למראה עיני בחתימת הרב הגאון המפורסם כו' מוהר"ר שמואל מאהליווער אבד"ק ביאלסטוק ח"י [חתימת ידו] ממש. ולראיה מהימנא באתי [אני] עה"ח ובחותם תעודה שלי יום ה' ששה ועשרים יום בחודש תמוז שנת אמ"ת וצד"ק אהב"ו לפ"ק פה ק"ק אדעסא

נאום יוסף ישראל בלא"א מוהר"ר יעקב יהודה היילפערן חופ"ק הנ"ל יע"א.⁵

ההעתקה נכונה אות באות מההעתקה המקוימת בעותק הרה"ג יעקב יהודה היילפריין⁶ מו"צ [מורה צדק] באדיסא ולראיה חתמנו יום א' י"ד מנחם אב התרנ"ה פה יפו

הראש ד"ר הלל יפה

חברי ועד הפועל { ג. קייזערמאן

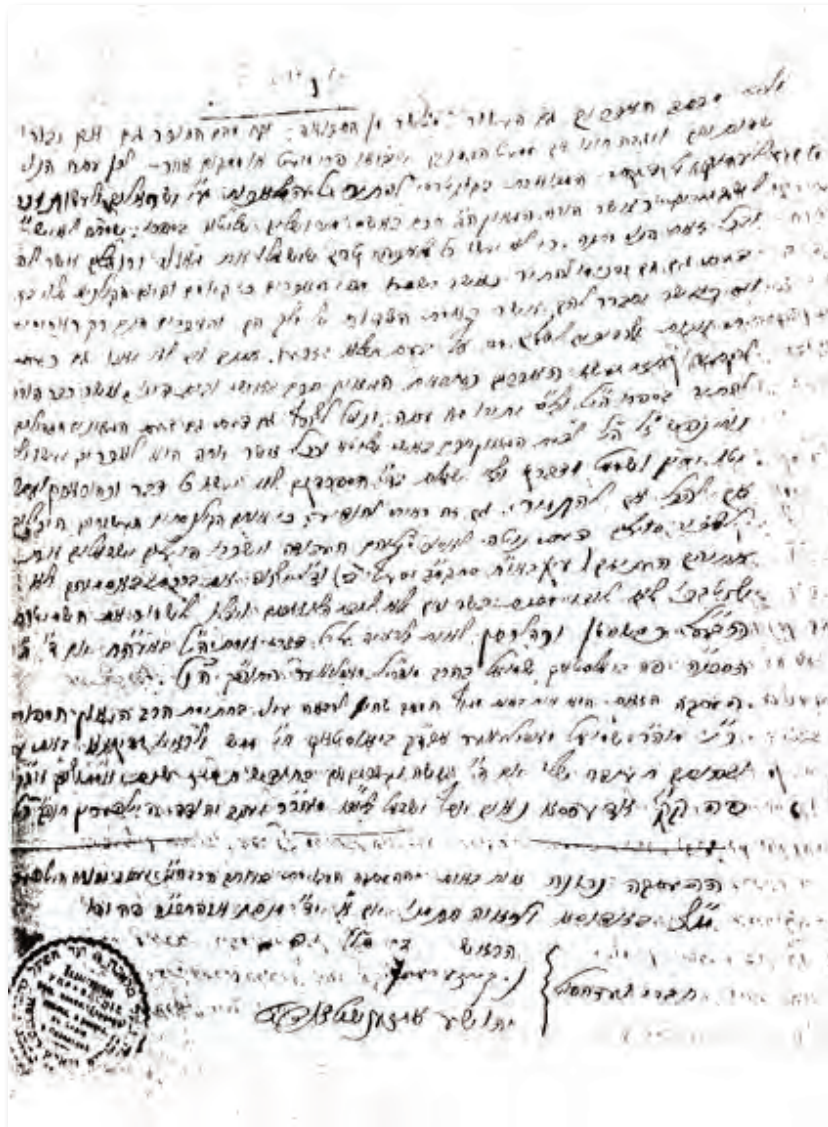
יהושע איזענשטאדט

3. מילה זו נשמטה בטעות בהעתקה שבאת"ח ומצויה בשאר ההעקות.

4. בהעתקה בעיתון החירות נכתב בטעות ח' בתמוז. אולם יום ד' לא חל בח' בתמוז ואילו י"ח בתמוז חל ביום ד' (ויש לתקן בהערותינו, לעיל כרך א, שער חמישי, הע' 4, 100, 101, 120).

5. הרב יוסף ישראל היילפריין (תר"מ-תרפ"ח) היה רב ודיין באודסה.

6. צריך להיות: הרב יוסף ישראל היילפריין.

באדיבות ארכיון מוזיאון 'החאן' חדרה